

УДК 378.014.3:371.13:81'241

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ ТЕОРІЇ КОНСТРУКТИВІЗМУ

Олена Шмирко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто особливості процесу професійного розвитку майбутніх учителів іноземної мови та напрями поліпшення організації навчального процесу відповідно до ідей конструктивізму. Звернено увагу на інтеріоризацію як механізм професійного становлення майбутніх учителів.

Ключові слова: інтеріоризація, конструктивізм, професійний розвиток, навчання як активний пізнавальний процес.

Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується освітніми інноваціями на засадах сучасної філософії освіти, спрямованими на модернізацію навчально-виховного процесу відповідно до вимог часу, новітніх надбань педагогічної науки і, водночас, на збереження попередніх досягнень. Зміни концептуальних основ та варіативність розвитку системи освіти зумовлені динамікою змін суспільного розвитку і процесів соціальних перетворень у країні. З огляду на сучасні наукові дискусії та зростання значущості конструктивізму як теорії організації навчального процесу, актуальним видається її визначення можливих шляхів реформування системи вищої освіти шляхом використання дидактичних принципів цієї теорії.

Науковці, розглядаючи особливості організації навчального процесу відповідно до ідей конструктивізму, на засадах означеної теорії досліджують процес навчання майбутніх учителів (К. В. Рибачук); визначають її дидактичні принципи (М. В. Моїсєєва, О. М. Спірін) та обґрунтовують доцільність використання її елементів на заняттях з іноземної мови у ВНЗ (М. В. Кисіль).

За мету ставимо розглянути процес оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками майбутніх учителів іноземної мови відповідно до ідей теорії конструктивізму, що базується на понятті інтеріоризації як механізмі професійного становлення; виокремити чинники, що допомагають майбутнім фахівцям осмислювати власний досвід, вишукувати та свідомо засвоювати нові знання.

Головні положення концепції конструктивізму, побудованої на ідеях Д. Дьюї, Ж. Піаже та широкої сукупності сучасних конструктивістських концепцій (Д. Шваб, Лі Шульман, Р. Рорті, Ер. Гірш, М. Коул, Д. Вертч, К. Кларк, Л. Резник, Ж. Г. Брукс, М. Брукс, Д. Спаркс та ін.), спираються на генетичний закон розвитку Л. С. Виготського, який обґрунтовує механізм інтеріоризації як головної ідеї організації навчання.

Аналізуючи розвиток індивіда, Л. С. Виготський зазначає, що будь-яка функція в культурному розвитку дитини (довільна увага, логічна пам'ять, утворення понять, розвиток волі) з'являється на сцені двічі, у двох планах, спочатку між людьми, як категорія інтерпсихічна, потім усередині дитини, як категорія інтрапсихічна [1, с. 144]. За Л. С. Виготським, кожна з цих функцій формується через спілкування в результаті інтеріоризації. Будь-яка форма людської психіки початково формується як зовнішня, соціальна форма спілкування між людьми й лише потім, у результаті інтеріоризації, стає психічним процесом окремого індивіда. Вчений зазначає, що особистість є поняттям соціальним і виникає в результаті розвитку [1, с. 315]. З позиції Л. С. Виготського, засіб впливу на себе спочатку є засобом впливу на інших або засобом впливу інших на особистість. Через інших ми стаємо самими собою. Особистість стає для себе тим, ким вона є, через те, як вона ставиться до інших, і через те, як інші її сприймають. Становлення психічної природи людини зумовлене сукупністю її соціальних зв'язків, що поступово визначають внутрішні чинники її поведінки [1, с. 144–147].

Ряд положень Л. С. Виготського конкретизує О. М. Леонтьєв. Зокрема, він зазначає, що індивід у своєму психічному розвитку використовує досягнення, досвід попередніх поколінь і у процесі діяльності оволодіває історично сформованими людськими цінностями. Суттєвою характеристикою набуття вищих психологічних функцій науковець вважає те, що воно здійснюється у взаємодії з іншими людьми, у процесі спілкування з ними. Інтеріоризація, за Леонтьєвим, є формуванням внутрішнього плану свідомості [4, с. 97–98].

За Ж. Піаже, інтеріоризація є переходом, що веде від сенсомоторного плану до думки [5, с. 33]. Науковець акцентує на конструктивістській природі процесу навчання. Психолог не розглядає навчання як акумуляцію фактів чи розвиток умінь, його більше цікавить дія, процес навчання, набуття суб'єктами навчання особистісного досвіду. На думку науковців (Ж. Піаже, П. Жане, А. Валлон), психічні процеси організуються відповідно до тих принципів, за якими будується трудова дія. Отже, психічне – це своєрідна модель матеріальної дії. Для них інтеріоризація – це формування внутрішніх структур людської психіки завдяки засвоєнню структур соціальної діяльності.

Процес професійного становлення майбутніх учителів передбачає оволодіння ними психолого-педагогічними знаннями, що ґрунтуються на механізмі інтеріоризації. Механізм інтеріоризації діє у процесі оволодіння студентами соціокультурними знаннями, цінностями, що є важливими для професійного становлення майбутніх учителів іноземної мови, формування у них професійних знань, умінь, навичок. Культурні цінності (норми; зразки; уявлення; форми побутового, економічного, соціального, духовного життя; адаптація до існуючих у суспільстві правил і норм життя) допомагають майбутнім учителям іноземної мови оволодівати соціокультурними знаннями, що полегшує їх входження до культурного простору країн, мову яких вивчають. Оволодіння, відповідно до стандарту вищої освіти, знаннями про історію, географію, економіку, державний устрій, звичаї, традиції, літературу, мистецтво, мовленнєвий етикет тощо навчає майбутніх учителів іноземної мови умінню добирати країнознавчий матеріал та створювати відповідні навчально-мовленнєві ситуації.

На розумінні інтеріоризації як механізму процесу професійного розвитку побудована теорія конструктивізму. Як зазначають науковці, конструктивізм у найширшому розумінні – це епістемологія, або теорія, яка пояснює, яким чином людина знає те, що вона знає [3]. Згідно з цією теорією, майбутні фахівці генерують нові ідеї, базуючись на активній пізнавальній діяльності, шляхом налагодження взаємодії через призму власного досвіду. Акцент робиться на свідомому засвоєнні знань. За таких умов роль викладача полягає у наданні студентам необхідної допомоги та стимулюванні процесу пошуку ними нових знань.

На підставі аналізу наукової літератури виокремлюємо головні положення організації навчального процесу на основі ідеї конструктивізму [2, с. 33–34; 6; 7]:

- активність студентів як суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності;
- принцип рефлексії, осмислення цілей та способів пізнання;
- принцип залучення автентичних соціальних проблем у навчальний процес;
- організація навчання у соціокультурному контексті;
- організація навчання як спілкування;
- формування психологічно сприятливих соціальних взаємин у групі, спрямованих на спільну мету у навчально-пізнавальній діяльності.
- організація залучення студентів до розумових процесів з метою пошуку власного розуміння;
- залучення мотиваційної складової процесу навчання для розуміння цілей пізнання та способів їх досягнення.

Саме визнання мотивації як головної умови формування позитивного ставлення студентів до обраної професії та оволодіння професійно

значущими знаннями й уміннями наближає теорію конструктивізму до ідеї особистісно зорієнтованого навчання. Мотивація посідає провідне місце в структурі професійного розвитку особистості. Визначення та формування мотиваційної бази навчальної діяльності є необхідною складовою професійного розвитку майбутнього вчителя; наслідком сильної або слабкої мотивації навчання студента є ступінь його навчальної активності, що безпосередньо пов'язаний з рівнем його професійного розвитку.

Науковці вважають, що в процесі пізнання, відповідно до теорії конструктивізму, студент орієнтується на свої попередні знання, уміння і міiskonцепції (хибні погляди) [6]. Коли організовується автентичне навчання, аналізуючи життєві ситуації, він осмислює, переглядає і поповнює свій досвід, усвідомлює цілі навчальної діяльності.

Вважаємо, що актуалізація власного досвіду студентів під час виконання будь-якого виду завдань, моделювання реальних ситуацій у навчальному процесі, аналізу проблем (життєвих, практичних, професійних тощо) допоможе майбутнім учителям у процесі їхнього професійного становлення.

Важливого значення для реалізації ідей теорії конструктивізму набуває:

- широке використання у процесі навчання дидактичного матеріалу (діаграм, таблиць, картин, музики, поезії, відео тощо);
- залучення студентів до самооцінки та самовдосконалення у різних видах навчально-пізнавальної діяльності;
- забезпечення багатоваріантності форм організації різних видів навчальної діяльності (самостійної, парної, групової, проектної тощо);
- виконання завдань на формування допитливості, фантазії, уяви, гіпотетичного мислення студентів (проблемних завдань, що потребують уміння порівнювати, узагальнювати, обґрунтовувати та доводити; творчо проектувати свої дії).

Особливого значення запропоновані види діяльності набувають упродовж вивчення майбутніми фахівцями практичного курсу іноземної мови, оскільки таким чином увага студентів фіксується більше на смислових інтерпретаціях предмета, ніж на технологічних (комунікативних) аспектах процесу, і сприяє формуванню природного комунікативного середовища на заняттях. Це сприяє формуванню власної моделі поведінки в реальній комунікативній ситуації. Участь студентів у моделюванні комунікативних ситуацій, що вимагають пошуку шляхів їх вирішення, зумовлює підвищення рівня активності майбутніх учителів як суб'єктів процесу навчання і, як результат, сприяє підвищенню продуктивності їхньої навчально-пізнавальної діяльності.

Вважаємо, що для майбутніх учителів іноземної мови особливо значущим є проведення тижнів іноземної мови, на яких студенти презентують театральні постановки, поезію і прозу країни, мову якої вивчають; власні твори іноземною мовою і літературні переклади; тематичні плакати; вікторини і конкурси на краще знання мови, історії і культури народу, мову якого вивчають тощо.

Важливим вважаємо застосування методик, що забезпечували б не лише моделювання адекватної комунікативної ситуації на заняттях, а і формування відповідної позиції студента – майбутнього вчителя, який міг би самостійно проектувати власний шлях реалізації навчальних цілей, який би взяв на себе роль організатора, а не лише обмежувався позицією виконавця. Студентам необхідно пропонувати завдання, що мають відповідне професійне спрямування, у процесі виконання яких вони могли б визначати тактичні цілі, вчитися відповідно до заданих стратегій підбирати відповідні методи їх реалізації, аналізувати та оцінювати виконання конкретних завдань і навчальний процес в цілому.

Як зазначають представники американського когнітивного конструктивізму, учитель, щоб бути конструктивістом, повинен володіти відповідними теоретичними знаннями та методичними навичками. Навчання вчителів повинно бути не одержанням знань від експертів під час навчальних сесій, а їх конструюванням у процесі співпраці з колегами, дослідниками та учнями, відбуватися у контексті навчального процесу [8, s. 18–24; 9, s. 25].

Отже, що організація процесу навчання майбутніх учителів на ідеях конструктивізму сприяє оволодінню ними професійними знаннями, уміннями та навичками. Виконання різних видів пізнавальних завдань допомагає майбутнім фахівцям осмислювати власний досвід, вишукувати нові знання та свідомо їх засвоювати.

-
1. *Выготский Л. С.* Собр. соч.: В 6 т. / Под ред. А.М. Матюшкина. – Т. 3. Проблемы развития психики. – М.: Педагогика, 1983. – 368 с.
 2. Интернет-обучение: технологии педагогического дизайна / Под ред. канд. пед. наук М. В. Моисеевой. – М.: Издательский дом "Камерон", 2004. – 216 с.
 3. *Кісіль М. В.* Використання елементів теорії конструктивізму на заняттях з професійної англійської мови у ВНЗ. – http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vchu/N135/N135p047-050.pdf.
 4. *Леонтьев А. Н.* Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Изд-во полит. лит., 1977. – 304 с.

5. *Пиаже Ж.* Роль действия в формировании мышления // Вопросы психологии. – 1965. – № 6. – С. 33–51.
6. *Рибачук К. В.* Процес навчання майбутніх учителів на засадах критичної педагогіки та соціал-конструктивізму. – http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N126/N126p123-128.pdf.
7. *Сніпін О. М.* Дидактичні засади організації навчального процесу за кредитними технологіями. – <http://eprints.zu.edu.ua/1309/1/226.pdf>.
8. Grennon Brooks J., Brooks M. G. The courage to be constructivist // Educational Leadership. – 1999. – Vol.57. – N 3. – P. 18–24.
9. *Sparks D., Hirsh S.* A new vision for staff development. – Alexandria, VA, USA: Association for Supervision and Curriculum Development, 1997. – <http://www.ascd.org/publications/books/1997sparks/1997spar>.

**PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF
FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS ON THE PRINCIPLES OF
CONSTRUCTIVISM THEORY**

Olena Shmyrko

*Ivan Franko National University of L'viv,
Doroshenko Str., 41, UA – 79000 L'viv, Ukraine*

The paper considers the aspects of future foreign language teachers' professional development and the trends of improving the educational process in terms of constructivism ideas. It focuses on the interiorisation as a mechanism of the future teachers' professional becoming.

Key words: interiorisation, constructivism, professional development, education as an active cognitive process.

**ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА НА ПРИНЦИПАХ
ТЕОРИИ КОНСТРУКТИВИЗМА**

Елена Шмырко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Дорошенко, 41, 79000 Львов, Украина*

Рассмотрены особенности процесса профессионального развития будущих учителей иностранного языка и направления улучшения организации учебного процесса в соответствии с идеями конструктивизма. Обращено внимание на интериоризацию как механизм профессионального становления будущих учителей.

Ключевые слова: интериоризация, конструктивизм, профессиональное развитие, учеба как активный познавательный процесс.

Стаття надійшла до редколегії 17.02.2010

Прийнята до друку 10.03.2010